

Biel) a un loch apellat Sayx, prés lo loch de Castalla», *Cròn.* de Pere el Cerimoniós, 381.24 (ed. Pagès, recordo que la de Bofarull hi posa *loch del Coy*).

Biblgr.: LzVargas, c. 1774 (I, 63). Cavanilles descriu *Alcoy* extensament: el terme, la ciutat, agricultura i fàbriques (II, 194), donant-ne vistes de la «hoya» (p. 190); i detalls del «rio de Alcoy» en II, 144. No escaient a aquest llibre fer més, em limito a citar-ne uns pocs treballs destacats, i útils especialment per a la nomenclatura topogràfica: Josep Martí i Casanova, *Guia del Forastero en Alcoy; la Topografía y la Historia de Alcoy* ---, Alcoi 1864, 408 pp. 4.º, organitzada per aquell editor-llibreter, en col·laboració amb un grup d'escriptors, encapçalat per un docent G. Faus i Sanchis. Remigio Vicedo, *Guia de Alcoy*, Alcoi 1925, 431 pp. Carme Llorca Vilaplana, *Monografía de Alcoy*, en *Estudios Geográficos* XII (1951), 288-315.

ETIM. Després de reflexionar-hi molts anys, amb escorcolls en totes direccions; encara que mai vaig poder creure en un origen romànic: ara ja no vacillo, i dono per segur que ve de l'àrab, no justament com a mot arabitzat, sinó realment aràbic. Per més que el nom no figurí en geògrafs ni autors aràbics, la seva presència en la forma constant *Alcoy*, en una munió de cites des del moment de la Conquesta, i sempre amb *Al-*, ja n'és un fort i racional indicatiu.

I el que ens hi acaba d'induir és l'aparició d'un bon nombre de NLL valencians en *-coi* o *-oi*, tots els quals ens arriben en forma aràbiga o arabitzada; i uns quants, els més semblants, reben una explicació pròpiament aràbiga.

Jubalcoi (pron. *ǧubalkóǧi*), veïnat o llogaret suburbial d'Elx, i la partida que el rodeja, és a uns 5 k. OSO. de la ciutat, entre Altavix i el Pla de St. Josep (IGC 63' × 16'); avui té més de 400 hab., pron. *ǧubalkóǧi*; GGRV 911 (i nomencl. IGE, 1950). És en una planura de terra seca, en la qual els aljubs o cisternes eren d'importància primordial: salta a la vista que aquí hi ha un compost del tipus corrent en àrab: subst. + *al* + nom dependent. Sens dubte *ǧubb* 'aljub, cisterna'. Una base *ǧubb al-qāǧi* és ben satisfactòria; i admetent que el segon terme sigui adjectiu, igual podrà ser *al-ǧubb al-qāǧi* amb el significat de 'el fort, el ric, l'abundós, aljub'. Justament sembla haver-hi en el mateix terme d'Elx, a la costa (per tant terres avall de *Jubalcoi*), un lloc anomenat amb el mateix mot *aljub*: Madoz hi cita el «puerto del Aljibe» (¿per què no al·ludiria al mateix *aljub* que denominà *Jubalcoi*?)²

De retop això ens il·lumina sobre l'etimologia d'*Alcoi* mateix: llevem-ne (*al*)*jub* i resta *Alcoi*. I bé, es tracta d'un mot aràbic ben conegut, i d'una arrel ben viva en l'àrab de pertot i de sempre: *qwy* 'ser fort, ser ferm, ser ric'. Ja descabdellada en l'àrab de l'Alcorà: «to be strong, powerful», com a verb, i en participi actiu *qāǧi* «strong, powerful» (és verb en l'Alcorà i per tant ocasionalment en participi, Penrice, 122b).

En l'àrab d'Espanya, *qāǧi* «fortis» (així *RMa* 165b, 396) junt amb derivats traduïent «fortitudo» i «fortificare»;³ Dozy (*Suppl.* II, 429) en dóna moltes cites en autors ben coneguts: «riche» Ibn-Batuta, «cor-

pulent» *Mil-i-una Nits*, «actif, qui agit avec force et promptitude; assuré, ferme, hardi» Boqtor. En el seu *Viatge a Espanya*, del S. XII, l'usà el famós Aben-Djoubair en el femení: (*madīna*) *qāǧiya al-^o[a]mara* «(ville) très peuplée» (cf. Dozy II, 171-172). *Qāǧi* com a NP a Algèria (*GGAlg.*).

Ara bé la *a* aràbiga sonava tan fortament velar entre la labial *ǧ* i l'emfàtica velar *q*: *qāǧi*, que els nostres havien de sentir *coǧi*, i és clar que *koǧi* es tornava *kòdi*. *Al-qāǧi* 'el fort, el ric, el poblat' donà, doncs, ben planerament *Alcoi*.

L'exemple de Jubalcoi que ens induïa, anava acompanyat d'altres que vaig conèixer bé, quan m'acompanyaven per aquells fondals i muntanyes, els pràctics alcoians Baldó i Ponsell, i el valent pedagog i escriptor Jordi Valor, fidel paladí del poble i de la nostra pàtria tota; i d'altres NLL valencians en *-coi* o en *-òi*, tots ells d'origen aràbic o almenys arabitzats. Més avall explicarem *Alboi* (prop de Xàtiva); més endavant veurem *Lambroi/Olimbroi*, ja repoblat per Jaume I (cap a Dénia), nom problemàtic, que també degué tenir origen aràbic o arabitzant. *Missamaroi* (cap a Tivissa), compost amb *Marzal* 'hostal'. *Coy* poblat al N. de Lorca (Ga. Soriano, *Vocab. Murc.*, p. xxxvi), que deu ser un altre cas del mateix adjectiu que ha donat *Alcoi*, si bé allí sense l'article *al*.⁴

Jancoi és una partida important de Tavernes de Valldigna, a on ve a desembocar el *Barranc de ǧanǧóǧi* (xxxii, 174.9). Hi podem veure un compost paral·lel a *Jubalcoi*: si bé sense article unitiu *ǧannā qāǧiā* 'hort ric, hort actiu' amb *ā* de la pron. morisca val. > **Janecoie* > cat. *Jancoi* (o, si hi hagué un nom genèric masculí sense la *-a*: **ǧann kāǧi*). En fi, el barri de *Batòi* o vt. rural d'Alcoi (a uns 2 k. de la ciutat, xxxiv 3.2): l'ètimon d'Alcoi ja no el podríem retrobar aquí, però encara crec que l'origen pot ser aràbic o bereber: *Bātuǧi* i *Battǧi* consten com NPP algerians (*GGAlg.*); amb una evolució del diftong com la que demostro a l'article *taǧulla* del *DECat* VIII, 207b, o a *Missamaròi* de Tivissa (xiv, núm. 96). *Alboi* citat darrere de Torre de Lloris i d'*Albó*, posseïts per D. Juan Sanz, amb 44 focs moriscos aquell, i aquest amb 18, segons el cens de 1609 (p. p. Boronat i Reglà, *An. Univ. Val.* 1964, p. 114); també devia venir d'un derivat nisba *al-baǧi* format sobre *Albó*.

Acabem rebutjant l'etimologia d'*Alcoi* que han donat molts: del llatí *COLLIS* 'coll, muntanyola' (fins *AlcM* cau en aquesta aberració). ¿Qui no veu que una LL llatina de cap manera no podia donar *ǧ* enlloc del domini català? És *-yl* (-CL-, -LI-) el que es redueix a *ǧ* en alguns parlars de l'extrem NE. del Princ. i a les Illes. Però ni això s'ha donat mai en el País Val. El bo d'*AMAlcover* es desorientà pel poblet *Alcoll* del Vallès (*BDLC* II, 248), però allò no era més que una cacografia en lloc de la grafia correcta *El Coll*, i si Moll no va reaccionar contra aquesta ensepegada del seu mestre, potser va ser perquè molts involucraven el nom del nostre *Alcoi* amb el de la ciutat tunisenca atacada per Pere el Gran, el 1284, en els prolegòmens de la intervenció a Sicília. Avui en diuen *Collo*, però